

УДК 811.111:811.161.2

ОБРАЗНІСТЬ ПЕРЕКЛАДІВ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТА ІНТИМНОЇ ЛІРИКИ АНАТОЛІЯ ОНИШКА В КОНТЕКСТІ ОРИГІНАЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ

Мазур О. В.

У наведеній статті доводиться взаємозв'язок перекладацького та ліричного доробків філософської та інтимної лірики Анатолія Онишка шляхом аналізу специфічних засобів стилістичного вираження, які реалізуються у творчості майстра.

Ключові слова: переклад, творчість, контекст, лірика, образність.

В данной статье доказывається взаємозв'язок перекладського і ліричного насліддя філософської і інтимної лірики Анатолія Онишка путем аналізу специфічних засобів стилістичної виразительності, которые реализуются в творчестве мастера.

Ключевые слова: перевод, творчество, контекст, лирика, образность.

The interdependence of Anatoliy Onyshko's philosophical and intimate poetries and translations heritage is highlighted in this article through the specific means of stylistic expressiveness realized in the master's creative work.

Key words: translation, creative work, context, lyric poetry, imagery.

Дана розвідка продовжує ланку досліджень, присвячених поетичній спадщині Анатолія Онишка, що мають на меті виокремити особливості його лірики, а також встановити зв'язок між контекстами власної та перекладацької творчості митця [2; 3]. В цій статті ми знов звернемося до творів філософської та інтимної лірики у доробку майстра щоби дослідити способи стилістичного вираження, властиві творчій манері А. Онишка-перекладача та поета.

За висловом Ю. Ярмиша, "Переклади у книзі оригінальних віршів – завжди показник органічного ставлення цього поета до перекладу, не випадкового вибору авторів" [4, с. 17]. І дійсно, переклади та оригінальна творчість А. Онишка становлять єдиний творчий доробок. У попередніх розвідках [2; 3] ми довели, що вони взаємодоповнюють одне одного у жанровому аспекті (жанровий перелік громадсько-політичної лірики А. Онишка збагатився через переклад жанрами арештантського послання, філософської мініатюри-візії, патріотичного заклику та сповідального вірша), а також гармонійно взаємопов'язані ідейно, тематично і стилістично.

Так, громадсько-політична лірика і переклади митця об'єднані тематикою політичних репресій, трагічних моментів та переосмислення історії, темою Батьківщини. Вони мають спільне національно-стверджувальне звучання, реалізоване через використання етнографічних реалій, славослов'я, національно-визвольні заклики. Громадсько-політичний дискурс А. Онишка є втіленням його громадянської позиції, яка була спрямована на національний розвиток України через відродження патріотизму, національної гідності, духовності [2].

Корпус ліричних поезій та перекладів А. Онишка, до якого належать вірші про природу, інтимно-філософська лірика, епіграми, поєднаний філософським сприйняттям дійсності крізь призму природи, іронічності світосприйняття, мотивами багатогранного – від щастя до печалі – кохання, нескореності людського духу, роздумами над долею людини і її місцем у світі, роллю митця у соціумі [3].

Щоби віднайти **специфічні прийоми, властиві творчій манері А. Онишка-перекладача та поета**, звернімося до аналізу засобів стилістичного вираження на текстовому та позатекстовому рівнях його ліричних та філософських поезій і перекладів.

Поезії і перекладам А. Онишка притаманна особлива **образність**. Шляхи творення образу розмаїті.

По-перше, це несподівані, інколи парадоксальні, епітети (“... *лють / Справля по них безсилу панахиду*” – вірш “21.” з циклу “Третій вінок...” [5, с. 28], “...*в безнадії / Доли щербаті*” – вірш “19. Муза темна” [5, с. 26], “*Стрімка весна розкриленої осені*” – мініатюра “*Байдужі будні, марна суєта...*” [5, с. 42]), те саме – у перекладах (“*роса... / У ніжних черевичках*” [5, с. 198], “*До тонкорунної овечої покори*” [5, с. 200] – вірш Ф. Ніцше “Пісня старого штукаря”, “*У писані обриси вклав він промовисту тишу*” [5, с. 218] – уривок з Нонна “Кадмос приніс всій Елладі дарунки”).

Другий шлях – складне поєднання відчуттів у межах одного (звукорозового, зорово-нюхового тощо) образу (“*у сивих пахоцях свободи*” – вірш “7. Про барса” [5, с. 19], “*терновий біль*” – мініатюра “Мабуть, і справді в тім життєва сіль” [5, с. 42], “*терновий легіт*” – вірш “На колись колишнім” [5, с. 48], “*Блукають пахоці грибів / Наступного тисячоліття*” – вірш “5. Запахи” [5, с. 51], “... *не занадто прісно / Відспівується лебедина пісня*” – вірш “2. Під час дощу” [5, с. 56]).

Такий самий принцип простежується і в перекладах: в інтерпретаціях віршів Р. Данецького (“*відкрив рожеву пащеку кавуна / насінням найжачену раптово*” – вірш “Базар Чикирсарай” [5, с. 193] та “*хапає скибку узбережжя*” [5, с. 193], “*на пальцеві затоки / сонячний рубін / цілють дикі лебеді прощальні*” – вірш “Море висихає” [5, с. 194]).

Цікавий також кольоропис А. Онішка. У палітрі його перекладів і власних поезій: “*чорне світило*”, “*присмерк*”, “*зоря у сяючій оправі*” [5, с. 13], “*Та спроможна тільки блискавиця / Засліпити невблаганний день*” [5, с. 15], “*багрянний ранок*” [5, с. 21], “*блакитним відсвітом конає день*” [5, с. 25], “*смарагдова призахідна заграва*” [5, с. 13], “*сріблитоко́ра*” (модрина) [5, с. 25], “*У чорнім житі / червоні маки / сині волошки*” [5, с. 26], “*сірий еталон*” [5, с. 31], “*зсірівся білий світ*” [5, с. 60], “*Губи твої ніжні, / Немов перестиглі вишні*” [5, с. 13] – у особистому доробку; “*Уста – червінь, волосся – мідь, / Свавільний блиск в очах*” [5, с. 76], “*стелилось сяйво по воді*” [5, с. 78], “*багрянцем зайнялася глиб*” [5, с. 78], “*Смарагд і оксамитний слід, / Виблискував їх пінний слід, / мов іскри золоті*” [5, с. 79], “... *потік / Сліпучий, блискавиці спис*” [5, с. 42] (переклад “Поєми про старого мореплавця” С. Колпріджа), “*у квітів є колір і запах крові*” (вірш “Квіти” А. Слуцького [5, с. 184]), “*Стежка, вибрукувана до Бога – / сепія, охра, лилість*” (вірш “Моя бібліотека” А. Слуцького [5, с. 188]), “*сад промінний*” (з Ф. Ніцше, “З високих гір” [5, с. 206]), “*сонячний рубін*” (з вірша Р. Данецького “Море висихає” [5, с. 194]), “*морський серпанок*” (з М. Лермонтова, “Парус” [5, с. 212]), “*світанок тихий*” (з Мільтона, “Люсідас” [5, с. 213]), “*кришталеві скелі*”, “*мрія кришталева*” (з Гете “Sendschreiben” [5, с. 228]) – в інтерпретаціях.

Відразу помітні “онишківські” прийоми у змалюванні навколишнього світу і почуттів.

По-перше, це улюблені образи і кольори поета – світанок і захід сонця, блиск води і блискавиці, відтінки червоного кольору, змалювані через використання схожих стилістичних засобів: епітетів (“*кришталеві скелі*”, “*мрія кришталева*”), поетичних порівнянь, метафор (“*сонячний рубін*”), фразеологізмів (“*сірий еталон*”, “*зсірівся білий світ*”) перелічування називних елементів (“*Стежка, вибрукувана до Бога – / сепія, охра, лилість*”), паралельних побудов (“*Уста – червінь, волосся – мідь*”).

По-друге, попри схожість образів, А. Онішко не вдається до штампів, і обирає засоби вираження відносно семантики та стилістики кожного окремого твору: губи страшної примари Життя-по-Смерті з поеми С. Колпріджа “Пісня про старого мореплавця” – “*червінь*”, а уста ліричної героїні вірша А. Онішка “2.” з циклу “Вінок перший...” – кольору “*перестиглої вишні*”.

Як у поезії, так і в перекладах, превалюють улюблені образи митця: зорі (“*дивні дві зорі*”, “*зоря у сяючій оправі*”, “*чорне світило*” – вірш “1. Сонет” з циклу “Вінок перший...” [5, с. 13]), небосхил і сонячне сяйво (“*Небосхил призахідний / Хмарою пожаріє*” – вірш “7. Дивна мелодія” [5, с. 15], “*Повен світ світанків і згавань / Сяйво сонця...*” – переклад вірша “Sendschreiben” Гете), тварини (рись, барс, тигр, леопард, вовк, олень, лань, сарна, ослиця, ящірка, їжак), птахи

(коршак, круки, грачі) рослини: “*трави різні, як верета*” та квіти (полин, жито, маки, волошки, жоржини, ружі, лелич, папороть, лілея), “*невпокорені дерева*” та кущі (модрина, каштани, буки, дуб, терен, граби, смереки, ясень, горіх, ялиці, сосни) “*гірське чорне намисто*” ягід (брусниці, чорниці (бфини), ожина), гриби (чага, бнлі, білн). У власних віршах А. Онишка вони допомагають створити неповторний світ Українських Карпат, і так само, як і у перекладах виступають як засоби поетичного порівняння: “*Такі орилині, леопардні / поетові почуття*” (з поеми Ф. Ніцше “Пісня старого штукаря” [5, с. 200]).

Відмінною рисою ліричного доробку А. Онишка є **афористичність**: “*/ розітнута на половини / Душа у мене все-таки одна*” [5, с. 24], “*От ми й самі собі кати / Наприкінці своєї ери*” [5, с. 42], “*Ти ж тільки досвіду боржник, / Лиш він – вагоме набуття*” [5, с. 29], “*Найлегше вищерблюється / Найгостріше лезо*” [5, с. 26]; у перекладах читаємо “*І слово, й ружа в’януть по весні!*” (Ф. Ніцше “З високих гір” [5, с. 207]), “*Свобода не може неволею стати, хоч міцно тримає, міцніш від петлі*” (вірш С. Сокалав-Воюша “Мовчальників нищать і свій, і чужий їм...” [5, с. 211]), “*Немає ладу, / Як брак чи надмір тільки складу*” (з Кальдерона “El Divino Orfeo” [5, с. 225]).

Заслугує на увагу і **метафоричність** поезії та перекладів А. Онишка, багатство поетичних порівнянь: “*Це ж ти – раптово, мов навала, / Збентеженість подарувала*” [5, с. 14] “*Я можу йти, / Ступаючи по власних нервах*” [5, с. 20], “*Він смолоскипа духу запалив / Від сонця і зірок*” [5, с. 37].

Єдність перекладів та власної поезії А. Онишка викликана також **лейтмотивами**, які описують різні фізичні та психічні **стани** (знемога, спрага, самота, напруженість), а також тими художніми засобами, якими вони змальовуються: “*Згадай, згадай, гаряче серце, / Знемогу й спрагу!*” (переклад поеми Ф. Ніцше “Пісня старого штукаря” [5, с. 201]), “*Найкраще вино на чужому святі / Гірчить самотою пустелі. / А я пригадую знову / Поцерблені скелі, / Двобій з морем. / Спраглисть і змору, / Напруженість і зневіру, / Смагу шкіри, / Далеку зблизку / Приреченість ризику*” (вірш “1.” з циклу “Другий вінок...” [5, с. 17]).

Вражає насиченість поетичної творчості А. Онишка **алюзіями**, які говорять про непересічну ерудицію автора, його обізнаність у широкому контексті світової культури: “*Остерігаюсь деколи бажань / Бо здійсняться, до лиха, / Ненароком*” (вірш “9.” з циклу “Вінок перший...” [5, с. 16]), “*Налий-но, чашнице, червоного вина*” (“12. Програмний вірш” [5, с. 24]), “*А власну Долю сам собі снував*” (вірш “Визнання” [5, с. 45]), “*Не дорости до книги захлявної / За ослиною лавою*” (вірш “9. Ремінісценції” [5, с. 53]), “*Звятияжний бенкет! Світ для нас – корчма!*” (переклад поеми Ф. Ніцше “З високих гір” [5, с. 208]), “*Життя – сценічна гра, учася грати – / Не ставсь серйозно чи ж лишайсь страждати*” (Августинів сучасник Паллада [5, с. 217]), “*бо світ театр, а люди, живучи / Актори в нім*” (переклад з Ронсара [5, с. 214]); та й самі переклади поетичних уривків класичних творів Вергілія, Мелеагра, Е. Спенсера, Ронсара, Брокеса, Г. Келлера, латинської ритміки про Сіда, Марії Французької, Нонна, Фортуната тощо у межах праці Р. Курціуса “Європейська література і латинське середньовіччя” не міг би здійснити тлумач з обмеженим культурним відноколом.

Слід відзначити, що як у власній, так і в перекладацькій творчості А. Онишка є багато віршів, які тяжіють до **філософських узагальнень**. Особливо яскраво вони проявляються у віршах-мініатюрах “*Маєш день – живи у ньому...*” [5, с. 47] та “*Ми розуміємо поволі...*” [5, с. 26], поезіях “1.” з циклу “Вінок останній...” [5, с. 29], “Визнання” [5, с. 45], “5. Відсвяткову втрати...” [5, с. 61], “7. Канатоходець” [5, с. 63], “Хронологія гірського потоку” [5, с. 67–68], серед перекладних творів слід відзначити вірші “Квіти” [5, с. 184] та “Моя бібліотека” [5, с. 188], “Жидівський цвинтар у Тишівцях” [5, с. 190–191] А. Слуцького, “Море висихає” Р. Данецького [5, с. 193–194], “Один Людино, слухай!” [5, с. 195], “Мій спів скінчився” [5, с. 208] Ф. Ніцше. У всіх без виключення віршах дві дійові особи: природа та людина. Як правило, їх присвячено самоусвідомленню: “*Папороть лапата в тиші ночі, / Віриться, розквітне неодмінно*” [5, с. 44] – читаємо ми життєствердний заповіт у останньому вірші поета “Гори повлягались, як ведмеді...”.

Філософська тональність творчості А. Онишка проглядає також крізь розмаїття **риторичних питань**: у віршах – “7. Дивна мелодія” [5, с. 15], “8.” з циклу “Вінок перший” [5, с. 15–16], “3.” з циклу “Другий вінок” [5, с. 42], “3.”, “4.” [5, с. 17], “9. Автомобілі на шклянках”, “11.” [5, с. 32], “16. “Як ти ускладнюєш життя!””, “Епілог” [5, с. 34], “Не поспішай, спинися, пані Доле” [5, с. 35], “Танцювали срібні гуцули” [5, с. 36], “Астрологічне” [5, с. 36–37], “Шалена розкіш в тім, що ми не розминулися” [5, с. 42], “Визнання” [5, с. 45], “2. душевна элегія” [5, с. 49], “9.” з циклу “Калейдоскоп канатоходця” [5, с. 64], у перекладах – “Ті, кого зіпхнули вглиб планети” [5, с. 187] А. Слущького, “Хто відігріє, хто мене ще любить?” [5, с. 196], “3 високих гір” [5, с. 206] Ф. Ніцше, у вільному переспіві з Мікеланджело [5, с. 211]. Показовими є два семантичних види риторичних питань: про кохання та про долю народу, людини тощо. “*Невже ми станемо колишніми колись / На брукові спустошеної вулиці?*” – запитує ліричний герой мініатюри А. Онишка “Шалена розкіш в тім, що ми не розминулися” [5, с. 42], і йому вторить інший, з вірша Ф. Ніцше “Хто відігріє, хто мене ще любить?” [5, с. 196]. Філософські роздуми про Батьківщину у вільному переспіві з Мікеланджело “*Тоді навіщо тягнуть нас в союзи / Під прапори впокоєних держав?*” [5, с. 211] знаходять відгук у поезії А. Онишка “1. Трошки іронічно”: “*Чи утвердитись виникла потреба, / Чи безпригоддя притискає гніт*” [5, с. 60].

Звісно, філософічність, риторичність, іронічність, алюзивність та афористичність – категорії, які притаманні поезії взагалі, і їх наявність у перекладах більше визначена текстом оригіналу, ніж перекладом. Але **метод їх втілення** у власних та перекладних текстах, єдність прийомів, характерні засоби творення образності, використані А. Онишком, доводять спорідненість двох напрямків творчої діяльності митця, перекладацьку творчість якого не можна розглядати і відриві від його поетичної творчості. Як казав М. Лукаш, поезію повинен перекладати поет [1, с. 116].

Аналіз власного та перекладацького ліричних спадків А. Онишка дає нам можливість висновувати, що на жанрово-стилістичному рівні його поезії і переклади об’єднані однією кольоровою гамою, образами природи, прийомами створення образності завдяки незвичному використанню епітетів, комбінації різних відчуттів у межах одного образу, а також афористичністю, іронічністю та схильністю до філософських узагальнень.

Вищенаведені факти засвідчують невід’ємну спорідненість власної творчості та ліричних перекладів А. Онишка, у яких реалізувалися контексти творчої особистості митця, його інтерпретаційної перекладацької настанови, культурно-мистецьких запитів та вподобань.

Література

1. Игнатенко М. И. Так он начинался...: Штрихи к портрету М. Лукаша / М. И. Игнатенко // Радуга. – 1993. – № 2. – С. 114–117.
2. Мазур О. Переклади Анатолія Онишка в контексті оригінальної творчості: громадянсько-політична лірика / Олена Мазур // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Лінгвістика" : Зб. наук. праць. – Херсон : ХДУ, 2013. – Вип. 19. – С. 241–245.
3. Мазур О. Переклади філософської та інтимної лірики Анатолія Онишка в контексті оригінальної творчості: теми, мотиви, образи / Олена Мазур // Південний архів. Філологічні науки : Зб. наук. праць.– Херсон : ХДУ, 2013. – Вип. LVII. – С. 158–162.
4. Новикова М. А. Прекрасен наш союз. Литература – переводчик – жизнь : [Лит.-крит. очерки] / М. А. Новикова. – К. : Рад. письмен., 1986. – 225 с.
5. Онишко А. Замкнуте коло : [поезія, переклади] / – 2-е вид., доповнене. – Коломия : Вік, 2007. – 240 с.